KES TEGI ILMA ATLANTAS?

AIN KALLIS

Kas jälle üks kokkuvõte olümpialt? Mõnes mõttes kindlasti, sest arvestamata ilma, ei saa läbi vist ühelgi välispordialal.
On siis ilm nii tähtis? Hommikul väljudes läheb esimene pilk ikka taeva poole — kas sajab, kas on palav või külm? Vähemalt tuule suhtes lähevad sportlaste soovid sageli lahku: kui purjetajad ihkavad tuult, siis kergejõustiklaste, nagu näiteks Berliini OM kangelase Jesse Owensi, jaoks oli ja jääb tuul suurimaks vaenlaseks.
Tänavu 23. märtsil — rahvusvahelisel meteoroloogiapäeval — algas olümpia-aasta ka USA sünoptikuile. Päevateemaks oli seekord valitud "Meteoroloogia spordi teenistuses".
Rahvusvahelise Olümpiakomitee president Juan Antonio Samaranch saatis selleks puhuks tervituse ilmameestele ja -naistele kogu maailmas. Niisiis ilm on spordis ja oli ka Atlanta olümpial olulise tähtsusega.

ALVAR JAAKSON

Talve vembud

Spordil ja ilmateadusel on palju ühist. Näiteks see, et mõlema puhul registreeritakse rekordeid. Kui keegi laseb välja kaks silma rohkem kui senine meister, jätab tulemus tuhandeid inimesi ükskõikseks, kui aga ületatakse absoluutne miinimumtemperatuur kas või kahe kraadi võrra (Eestis oleks see -45,5!), nimetataks olukorda katastroofiliseks.

Näiteid ilma ja spordi seostest ei tule kaugelt otsida — kõigepealt meenuvad Tartu suusamaratonid. Palju aastaid on need ära jäänud lume puudusel: 1960. aastatest alates 1961, 1972—1975, 1988—1990 ja 1992. aastal. Suusatajail on tulnud kilomeetreid läbida kord vihmasajus (nagu 1991. aastal), kord kõvas pakases, nagu tänavu.

Talispordialad ongi üldse vist kõige ilmatundlikumad. Kui sirvida olümpiaraamatuid või ajakirjandust, võib pea kõikidelt mängudelt leida meenutusi seoses ilmaoludega. Näiteks 1924. aastal I taliolümpiamängudel Chamonix's loobusid paljud võistlejad 50 km sõidust liigkülma (-17 °C) tõttu, järgmistel mängudel, 1928. aastal Sankt Moritzis, ei hoolitud klimatoloogide hoiatustest ning olümpia viidi jaanuarist üle veebruari, et pikendada turismihooaega. Ja tulemus: soojalaine (22 °C) muutis nii jää kui lumerajad pehmeks. Kiiruisutamine tuli isegi seetõttu katkestada. Lake Placidis 1932. aastal suusahüppajad lausa plartsatasid vette, suusamaraton käis sõna otseses mõttes üle kivide ja kändude. 1992. aastal Albertville'is tuli mees-laskesuusatajail võistelda vesisel rajal (*Urmas Kaldvee* kommenteeris: *Rada oli nagu käsn*), lisaks häiris veel tihe udu (*Panin umbes!*).

Möödunud aastal jäi erakordselt sooja ilma ning lumepuuduse tõttu ära Sierra Nevada mäesuusatamise MM, 1996. aasta veebruaris ei saadud aga Trondheimi MM-eelvõistlustel tugeva tuule (22-23 m/s) tõttu hüpata suurelt mäelt.

Traagilisi lugusid suvel

Kuigi paljud alad on viidud katuse alla, mõjutab ilm ka seal sportlasi. Innsbrucki 1964. aasta mängudel haigestus Kanada hokimeeskonna väravavaht fööni tõttu (föön on teatavasti

soe kuiv tuul Alpides, põhjustab paljudel nõrkust ja halba enesetunnet).

Suvealadest sõltuvad ilmast kõige rohkem purjetamine, tennis, kergejõustik, golf jne. Kui veel 30-40 aasta eest võis võrk- ja korvpalli arvata välisalade hulka, siis nüüd on need ilma tujude eest kaitstud. Isegi rannavollet mängitakse juba saalis "liivakastis"! Kindlasti on ka ujujad rõõmsad: nad ei pea võistlema meres või jões, nagu sajand tagasi Ateena ja Pariisi olümpiatel.

Kui mõnel alal ilm mõjutab tulemusi või pealtvaatajate hulka, siis vahel on välisvõistlustel esinenud lausa traagilisi juhtumeid. 1979. aastal tabas Inglismaal välk 11 jalgpallurit, üks neist sai ohtlikke põletushaavu. 1976. aastal lõi välk pikali kuus golfimängijat USAs. Avaväljakuil on välk tabanud nii mängijaid, nende metallist varustust kui ka vihmavarjusid.

Wimbledoni tennisemeistrivõistlustel on arenenud sündmused dramaatiliselt mitte ainult väljakuil, vaid sageli ka nende kohal. Mõned näited. 1985. aastal turniiri avapäeval lõi välk peaväljaku juures lahti suure krohvitüki, mis maandus pealtvaatajate sekka, kes pääsesid vaid õnneliku juhuse tõttu. Nädal hiljem helistati Briti ilmateenistusest — läheneb tugev torm (huvitav, kas soovitati kiiremini mängida?). Vaevalt jõuti väljakud katta, kui 20 minutiga tuli taevast alla 38 mm vett (pool meie juulikuu sademetest)! Ainult pealtvaatajad said märjaks. Järgmisel, 1986. aastal, tabas samas välk *Jimmy Connorsit*, õnneks pääses ta vaid šokiga.

Traavivõistlusi peetakse üpris ohtlikuks alaks. 1955. aasta juulis sai kaks pealtvaatajat surma ja 45 vigastada Inglismaal Ascotis, küll mitte hobuste läbi: seekord tabas välk metallreelingut, millest ohvrid kinni hoidsid.

Küll ilm mehest mehe teeb! *Karja vanasõna*

Purjetamine on ala, kus eriti sageli tuleb ilma tuju trotsida. Kui ikka tuult ei ole, pole merel midagi teha — purjed longus ja nina norgus. Palju on selliseid päevi, mil võistlused katkestatakse täieliku tuulevaikuse tõttu. Muidugi on torm teine äärmus: 1979. aastal tabas Iiri merel ootamatu raju Fastneti regatist osavõtvat 307 jahti. Kaheteistmeetrised lained uputasid 15 meeskonda, sõidu lõpetas vaid 85 jahti.

Kergejõustikuvõistlustel on kõige "tapvamaks" ilmanähtuseks palavus ja kõrge õhuniiskus, segada võivad aga nii vihm kui tuul. Melbourne'i OMi avatseremoonial juhtus kuumarabandusi, hiljem kujunes peamiseks nuhtluseks aga tuul, mis rebis katki isegi olümpialipu nööri! 1968. aastal Mexico Citys valitsesid üldiselt ilusad ilmad, vihma tõttu kannatasid vaid mõned alad, nagu kettaheide. Võitja *Alfred Oerter*: "Minu vastased ei suutnud ilmastiku kapriisidega kohaneda!" Inseneriharidusega neljakordne olümpiavõitja oskas õigesti arvestada tuule suunda ja kiirust. Muide, kettaheide on üks väheseid alasid, kus vastutuul võib soodustada tulemusi. Moskva olümpiamängudel avati ja suleti heidete ajal staadioni vastasasuvaid väravaid, tekitades niiviisi "tuletunneleid". Mäletatavasti oli sellest ka kasu. Võitsid omad.

Sport ja ilmameistrid

Kes tahab spordis tänapäeval edu saavutada, ei saa alati lootma jääda vaid iseendale (näiteks väledaile jalgadele). Üha enam pühendatakse tähelepanu spordirajatistele, varustusele, riietusele ning ilmateenistusele. Suurvõistluste ajakava planeeritakse lähtudes põhiliselt koha kliimast. Valmistudes Moskva OMiks, analüüsiti 100 aasta suvekuude ilma ning määrati kindlaks mängude optimaalne aeg. Ja tõesti — kaks nädalat oli ilm ilus (vaid üks sajupäev), vahel segas vaid tuul.

Ka Atlanta OMi eel anti aegsasti infot kohalike võistlustingimuste, samuti ilma kohta. Interneti kaudu kuulutas olümpialinn: Atlantas on suvel alati kuum, olümpia ajal on ta aga kuumim paik maakeral! Klimatoloogilistel andmetel on juulis Atlanta keskmine õhutemperatuur +25,2 °C, augustis +24,5 °C (suhteline õhuniiskus 74-75%). Savannah's, kus toimus purjeregatt, on veidi kuumem ja niiskem (26,5-27 °C). Tornaadode esinemise haripunkt (aprill) on ka möödas. Muide, Georgia osariigis möllab keskmiselt 23 keeristormi aastas, tappes keskmiselt kolm inimest.

Atlanta päevik

Olümpialinnas töötas üle 30 meteoroloogi Rahvuslikust Meteoteenistusest, abiks veel neli kolleegi Kanadast ja kaks Austraaliast. Tööd oli neil palju — pidev ilmaandmete edastamine, prognoosid järgmiseks päevaks ja viieks päevaks ette, teated õietolmu hulga kohta, õpetati, kuidas taluda suurt kuumust ja niiskust. Seda aga jagub tõesti küllaga — mitmel päeval tõusis temperatuur kaugele üle +30 °C.

Juba avatseremoonial langesid inimesed kokku, kannatasid isegi külalised subtroopilistest maadest. Mõnel päeval olevat pidevalt olnud tunne kui leiliruumis.

Spordiarst *Rein Jalakas* osutas just õhuniiskuse mõjule: "Kui üldiselt on lihasekrambi tõenäosus suur 38-39kraadises kuumuses, siis Atlanta niiskes kliimas juba 28 kraadiga." Maratonijooksja *Jane Salumäe* pidi katkestama, sest ei saanud kaotatud veevarusid täiendada. Kui neljal Venemaa sportlasel avastati dopingu (bromataani) jälgi, siis oli nende õigustus — seda kasutati kui rohtu immuunsüsteemi tugevdamiseks, et panna vastu kuumusele ja niiskusele.

Ka teises OM-linnas, Savannah's pakkus ilm pinget — ühel päeval puhkes regati ajal tugev äike. Üks purjetaja tunnistas ausalt, et tundis tõelist surmahirmu, kui välgud sähvisid lähedal merre.

Kokkuvõtteks võib öelda, et ühed olümpiamängud on jälle ajalugu. Need olid tõeliselt kuumad, pea igal päeval mainiti ilma kui olulist tegurit. "Külma tegid" vaid osa võistlejaid, nii vähemalt tundus kaugeile kaasaelajailespordisõpradele. ❑

AIN KALLIS (1942) on Eesti Meteoroloogia ja Hüdroloogia Instituudi juhtivteadur.